

Dobové audiovizuální dědictví představuje vzácné svědectví o lidech, přírodě, kultuře a historii. Digitalizace jej uchová pro budoucí generace

30.10.2023 - | Ministerstvo kultury ČR

Letos získalo prostředky na modernizaci digitalizačních systémů z Národního plánu obnovy. Projekt „Muzejní centrum digitalizace audiovizuálních záznamů“ byl také jako jeden z vybraných projektů představen na tiskové konferenci ministerstva kultury v dubnu 2023.

Jasným záměrem projektu je zachování dobového audiovizuálního svědectví a doplnění databází. Tříletá dotační výzva Digitalizace kulturních statků a národních kulturních památek, v níž muzeum uspělo a získalo finanční prostředky, je součástí Národního plánu obnovy. Je zaměřena na podporu digitalizace kulturního dědictví České republiky prostřednictvím inovativních technologií maximálně šetrných jak k památkám, tak i životnímu prostředí.

Bible kralická 1601 (MĚJAKUB, HF 274)

„Cílem našeho projektu je propojovat to, co bylo, s tím, co je, pro to, co bude. A digitalizace přirozenou moderní cestou, jak toho dosáhnout,“ představuje hlavní myšlenku projektu ředitel muzea Miroslav Vaškových.

O tom, co to vlastně v praxi znamená, co projekt přinese muzeím a jejich pracovníkům, ale i co nabídne veřejnosti, jsme si povídali s Alešem Kapsou, programovým a kulturně výchovným pracovníkem a specialistou videozáznamu Muzea Jana Amose Komenského.

Bible kralická 1601 (MĚJAKUB, HF 274)

1) Projekt je zaměřen na revitalizaci stávajícího pracoviště, která by měla přinést nové formy digitalizace. Co to konkrétně bude znamenat?

Tyto nové formy lze souhrnně označit jako profesionální digitalizáty. Z pohledu míry a úplnosti digitalizace v tomto případě tedy dochází k výraznému posunu od tzv. „digitalizačních náhledů“ k digitalizátu. Abych byl srozumitelný, předchozí „digitalizace“ nemohla překročit technologické limity, které byly v dané době a při dostupném technickém vybavení možné. Např. filmové celuloidové pásy se převáděly v podmínkách muzeí pomocí běžného filmového projektoru, jehož obraz byl snímán digitální kamerou většinou ve standardním rozlišení (576 × 720 px).

Revitalizace, o které mluvíme, umožňuje snímání filmového záznamu pomocí skenování filmových okének, a to až do rozlišení 5 320 × 4 600 px, tedy do převyšujícího rozlišení při vysílání státní televize (1 920 × 1 080 px). Proč o tolik víc? Cílem je, mimo jiné, i snaha o jakýsi vklad do budoucnosti. Tedy aby třeba i za 10 a více let byly digitalizáty stále kompatibilní se zvětšujícími se nároky na rozlišení v běžném veřejném digitálním prostoru.

Dominikánský klášter Uherský Brod, pohled od panské cihelny (MĚJAKUB, N 00012-01 UB 1909, foto Růžička Vilibald)

2) Jak je na tom muzeum aktuálně s digitalizací svých fondů?

Digitalizace probíhá v řadě oblastí a na různých pracovištích. Digitalizujeme analogový fotoarchiv muzea. Vzhledem k tomu, že muzeum bylo založeno v roce 1898, je zde materiálů k digitalizaci stále hodně. Dále staré tisky, etnografické a historické sbírky, podsbírku výtvarného umění a sbírku Komenský v umění. V největší míře je v tuto chvíli zdigitalizována podsbírka Etnografie (více než 80 %) a podsbírka Staré tisky (více než 79 %).

V oblasti audiovize byla digitalizace historických nosičů doposud prováděna pouze formou „náhledů“, tedy formou určité pomocné digitalizace, jejímž cílem nejsou náročné technické požadavky. V tomto případě ale, stejně jako v mnoha jiných oblastech zabývajících se evidencí a archivací platí, že žádná práce není zbytečná. Digitalizace formou „náhledů“ totiž pomohla k tomu, že záznamy byly identifikovány a zaevidovány. A to je velký kus práce, jejíž smysl v konečném důsledku možná teprve doceníme. Takže u „náhledů“ šlo vlastně o velmi důležitý předstupeň připravované digitalizace.

3) Muzeum má velmi široký záběr. Odborná knihovna, archiv, fotoarchiv a archiv audiovizuálních záznamů, mezinárodní odborný časopis *Studia Comeniana et historica* a mezinárodní komeniologická kolokvia. Budoucí Muzejní centrum digitalizace chce nabízet také vzdělávání muzejních pracovníků v této oblasti.

Je to tak. Z povahy projektu jednoznačně vyplývá poskytování metodické pomoci. Partnerským muzeím, případně dalším institucím a veřejnosti, budeme nabízet také samotné digitalizační služby. Již nyní se na nové schopnosti našeho centra těší několik kolegů, kteří by je rádi využili k digitalizaci materiálů pro vlastní projekty nebo sbírky. O jaké nové poznatky a postupy se tedy budeme moci s kolegy v budoucnu podělit? Samozřejmě na prvním místě to bude postup, jak materiál k digitalizaci připravit. Další oblastí bude oblast metadat, kde budeme moci zájemcům doplnit informace z průběžně vznikající databáze. A rádi bychom také využili různých metodik doporučených např. AVICOM, Mezinárodním výborem ICOM (Mezinárodní rada muzeí) pro audiovizi, nové technologie a sociální média nebo Národním filmovým ústavem apod.

Dominikánský klášter Uherský Brod, pohled od panské cihelny (MĚKUB, N 00012-01 UB 1909, foto Růžička Vilibald)

4) O jaké audiovizuální záznamy, které se budou digitalizovat, se ve vašich sbírkách jedná? Jde pouze o muzejní filmy?

Ano, jde především o filmy vytvořené například v muzejních podmínkách samotnými muzejníky. Ale v podstatě jde o jakýkoliv audiovizuální záznam, který napomáhá a slouží muzejní činnosti. Jsou to také filmy natočené většinou v amatérských podmínkách mimo muzeum na úzký filmový formát nejčastěji šířky 8 mm a 16 mm. Nejvíce filmů máme z období 50.–80. let 20. století, a to především z našeho etnograficky bohatého regionu. Jejich autoři byli nadšenci pro film se smyslem pro mimořádné události ve svém okolí. Tyto záznamy zůstaly pak většinou v jejich osobních archivech a další desítky let si je nikdo neprohlédl. S odstupem času se ukazuje důležité i to, co původně za důležité autoři filmů nepokládali – oblečení lidí, doprava na ulicích, záběry dnes již neexistujících domů, jinak vypadajících ulic apod.

Po technické stránce jde ovšem i o média ve formě pásů, které mladá generace už možná ani nezná – celuloidové filmové pásy (šířky 8, 9,5 a 16 mm), magnetické pásy pro video (Betamax, VHS, S-VHS, DVCAM, miniDV ad.), magnetické pásy pro zvuk (dvoustopé i čtyřstopé v různých rychlostech záznamu). Můžeme převádět i magnetofonové kazety a vinylové gramofonové desky. Této činnosti se věnuje i řada komerčních firem, nás odlišuje kritérium využití pro muzejní činnost (do sbírek, výstav,

projektů apod.).

5) V muzeu pracujete už velmi dlouho, ale vystudoval jste filmovou režii. Měl váš vztah k filmu vliv například na to, že muzeum už od roku 1998 každoročně pořádá MUSAIONfilm - přehlídku videofilmů s muzejní tematikou? Co všechno spadá do kategorie muzejního filmu?

To máte pravdu. Tyto věci se i díky našemu emeritnímu řediteli PhDr. Pavlu Popelkovi, CSc. propojily. Pro mne to znamenalo možnost uplatnit alespoň z části poznatky z vystudovaného oboru, a především objevit pro mne poněkud neznámou oblast filmování, na niž jsem si nejprve musel zvykat. Přehlídka muzejních filmů MUSAIONfilm u nás existuje již od roku 1998. Letos proběhl díky podpoře současného ředitele Mgr. Miroslava Vaškových, Ph.D. v Uherském Brodě již její 25. ročník.

Pojmem „muzejní film“ se v rámci Mezinárodní rady muzeí ICOM pod záštitou UNESCO zabývalo již zasedání expertů na EXPO 58 v Bruselu. Není bez zajímavosti, že se mezi nimi objevuje i jméno českého dokumentaristy a režiséra Františka Alana Šulce (1909–1992), pedagoga FAMU. Muzejní film je definován především jako film, který se „v různé míře zabývá historií, úlohou a vědeckou, technickou a společenskou činností muzeí“ a dále „prezentuje, společně nebo samostatně, originální předměty nebo exempláře patřící muzeu nebo charakterizované skupině muzeí.“

Za léta pořádání MUSAIONfilmu jsme ohledně definice muzejního filmu došli nezávisle k podobným závěrům, a velký podíl na nich má také dlouholetý lektor přehlídky profesor Rudolf Adler z katedry dokumentární tvorby FAMU. Ať už jde o formu muzejní práce nebo propagační uplatnění nebo dokonce film pojatý jako muzejní sbírka, tedy archivní film, jde vždy o „film ve službě muzejní práce“. Nejde o nový žánr, i muzejní film může být žánrově různorodý, ale o účelové vymezení. Dodnes je pojmem „muzejní film“ také označována např. kategorie mezinárodního festivalu muzejní audiovizualizace FAIMP, pořádána každoročně mezinárodním výborem AVICOM při ICOM. Letos se konal v září v St Andrews Univerzity ve Skotsku. V České republice se poprvé uskutečnil v roce 2017 právě u nás v muzeu u příležitosti jubilejního 20. ročníku MUSAIONfilm 2017.

Dominikánský klášter Uherský Brod, pohled od panské cihelny (MĚKUB, N 00012-01 UB 1909, foto Růžička Vilibald)

6) Co výjimečného nebo zajímavého digitalizace zpřístupní? „Pohyblivé obrázky“ jsou dnes jednou z nejsilnějších forem komunikace a propagace...

Díky tomu, že muzejní filmy nejsou a priori formovány pro televizní vysílání (i když mnohé se do něj dostanou) a jsou většinou nezatížené profesionálními stereotypy, představují velmi vzácné a bohaté svědectví o lidech, přírodě, kultuře, historii, artefaktech, které již nenávratně z běžného života vymizely. A jsou cenné i přesto, že mohou obsahovat velmi amatérské postupy a různé formální a technické nedokonalosti. Kritériem hodnoty je spíše obsahová náplň a vzácnost toho, co se podařilo zachovat. Byť by šlo jen o fragment. V případě prezentace lze pak využít současných technologií a naformovat zachycený obsah, s přiznáním jeho historické patiny, na současnou profesionální úroveň. Právě digitalizace pomáhá učinit dávno zaznamenaný obsah kompatibilní s dneškem.

<https://www.mkcr.cz/novinky-a-media/cs-4/5473cs-dobove-audiovizualni-dedictvi-predstavuje-vzacne-svedectvi-o-lidech-prirode-kulture-a-historii-digitalizace-jej-uchova-pro-budouci-generace>